רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר אִם נוֹשְׁאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ כֻּלָּם הָיוּ יְכוֹלִין לִיטָּהֵר אִם מִישָּׁאֵל וְאֶלְצָפָן הָיוּ יְכוֹלִין הָיוּ לִיטָּהֵר, לפי שביום ב' בניסן נעשתה הפרה אדומה והיו יכולים להיטהר, שהרי חנו בחורב כבר בסיון ומאז לא נסעו את ארונו של יוסף, וכן נדב ואביהו מתו בא' בניסן שהיה יום השמיני למילואים (רש"י). ורבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי סוברים שכיון שלא ידעו עדיין שיעשו פסח ב"ד ניסן, שהרי נזופים היו ולא מלו את בניהם (יבמות עב, א) ומעכב את עשיית הפסח, ורק לאחר מכן נאמר להם על פי הדיבור שיעשו פסח, לכך לא טיהרו עצמם אלא לכבוד הרגל, ולכן היה יום השביעי שלהם ב"ד ניסן בכדי להיות טהורים ברגל (צל"ח לעיל ע"א בפירושו השני), ויש שכתב, שרבי עקיבא סובר שיום השמיני למילואים היה בח' ניסן ובו מתו נדב ואביהוא, ולכן יום השביעי היה י"ד בניסן, ורבי יוסי הגלילי סובר שלא חששו להיטהר עד ח' בניסן, כיון שלא ידעו מתי יסעו ויצטרכו לשאת את ארונו של יוסף, וסברו שניתן לשחוט פסח על טמא מת שיהיה טהור לערב (רדב"ז ב אלפים רכב, וראה תוס' שלדעתו ר"ע אינו סובר שחל שביעי שלהם ב"ד ניסן).

אֶלָּא עוֹסְקִין בְּמֵת מִצְוָה הָיוּ, לאו דוקא מת מצוה ממש, אלא קרוביהם שמתו שמצוה להתעסק בהם (רש"י; רא"ה), ואין להעמיד שמדובר במת מצוה ממש, לפי שבמת מצוה בכדי למעט בטומאה לא עוסק בו אלא אחד, מה שאין כן בקרובים שמתו שמתעסקים בו כל קרוביו, והכתוב אומר 'אנשים' ומשמע שהיו רבים (מהר"ם שיק או"ח מה), ויש שכתב, שאין מצוה ליטמא לקרובים אלא לכהנים בלבד, ובמדבר לא היו כהנים חוץ מאהרן ובניו, ובהכרח שהמתים היו קרובים, ונקראו מת מצוה לפי שמשה רבינו ציווה על הקרובים להתעסק בקבורת קרוביהם, לפי שמכל מקום יש מצוה לקוברם אף שאפשר שיתעסקו בהם נשים וקטנים, ועל ידי התעסקותם במצוה לא יוכלו לקיים מצות קרבן פסח [וביאר על פי זה את תרעומת אותם אנשים על משה 'למה נגרע', שהרי מחמת מצותך נטמאנו] (ערוך לנר, בביאורו הראשון בדעת הרמב"ם אבל ב, ו).

שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלָּהֶן לִהְיוֹת בְּעֶרֶב פֶּסַח, ואף אם יטבול, כיון שאינו ראוי לאכול בזמן השחיטה אין שוחטים עליו (ע"פ רש"י ומאירי), ויש שכתב, ששוחטים פסח על מי שטבל ביום השביעי לטומאתו ואינו מחוסר אלא הערב שמש בלבד, אלא שכאן מדובר שלא טבלו ביום השביעי, ואין שוחטים על מחוסר טבילה, והטעם שלא מיהרו לטבול משום שסברו ששוחטים פסח על מחוסר טבילה (ריטב"א לעיל ע"א, הובא בביאורנו שם ד"ה אותם, וכע"ז בראב"ד קרבן פסח ו, ב), ויש שכתב, שתשובת משה רבינו היתה שאם לא יטבלו ידחו לפסח שני, ויתכן שאכן טבלו באותו יום ושחטו עליהם את הפסח (תוס' פסחים צ, ב ד"ה שחל), ולכן אמר הכתוב 'כי יהיה טמא', שרק טמא ממש נדחה לפסח שני, אבל מי שטבל ואינו מחוסר אלא הערב שמש, יכולים לשחוט עליו את הפסח (ערוך לנר).

ומדברי רבי יצחק שהיה מותר להם להיטמא ולא לאכול קרבן פסח, יש ראיה שהעוסק במצוה אפילו במצוה קלה אינו חושש מלבטל מצוה אחרת אפילו שהיא חמורה ממנה (רש"י). ויש שכתב, שהוכחת הגמ' היא אף לדעת ר"ע ורבי יוסי הגלילי, שמתוך שציוה משה למישאל ואלצפן להיטמא ולא ציוה למי שאינו חייב בפסח כגון קטנים, מוכח שהעוסק במצוה פטור ממצוה (פני יהושע). וראה ביאורנו לעיל (ע"א ד"ה מהתם) ביאורים נוספים.

אֲבָל חַיָּיב בְּכָל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה - במצוות שאין בהם שמחה, אבל במצות תלמוד תורה שיש בה שמחה, אסור (רש"י מו"ק כא, א ד"ה ואסור), ויש שכתב, שאבל אינו פטור לגמרי ממצות תלמוד תורה, שהרי מקיים מצות תלמוד תורה בקריאת שמע בבוקר ובערב (רמב"ן תורת האדם ענין האבלות ד"ה בדברי תורה; ריטב"א מו"ק טו, א, בפי' השני), ויש שכתב, שכיון שמותר לו ללמוד בהלכות אבלות, מקיים בהם מצות תלמוד תורה (ערוך לנר). ■ להלכה, ראה שו"ע יו"ד מהדו' דרשו שפד (אלב"ד ט) בגדר הפטור של אבל מתלמוד תורה.

וְאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַב אֲבָל חַיָּיב בַּסּוּכָּה, מדובר באבל שמת אחד מקרוביו בתוך החג שצריך להתאבל בצינעא, או שמת קודם החג ולא הספיק לנהוג באבלות, אבל אם מת לו מת קודם החג והתחיל באבלותו, החג מבטל את אבלותו וחייב בסוכה (ע"פ שו"ע יו"ד שצט, א). אכן, כל זמן שלא קברו את המת, פטור משום שמתעסק בקבורתו (מאירי). ■ להלכה, אבל חייב בסוכה, ובאופן שמתאבל על מי שהיה חביב עליו מאד ומצטער מהישיבה בסוכה, פטור (משנ"ב תרמ, לא, בשם התניא), ויש שכתב, שחייב בסוכה (משנ"ב שם, בשם הישועות יעקב). ואונן פטור לפי שעוסק במצוה (משנ"ב שם, בשם הביכורי יעקב), ויש שהסתפק שאפשר שאונן אינו פטור אלא בשב ואל תעשה, ואכילה מחוץ לסוכה היא בקום ועשה (משנ"ב שם, ובשעה"צ שם, מז, בשם הפמ"ג).

חָתָן וְהַשּׁוֹשְׁבִינִין וְכָל בְּנֵי הַחוּפָּה פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה כָּל שִׁבְעָה, משום שעסוקים במצוה לשמח חתן וכלה, ואף החתן צריך לשמוח עמהם (מאירי), ויש שכתבו, שאין לומר שהטעם משום עוסקים במצוה, שהרי הגמ' לקמן מקשה שיאכלו עם החתן בסוכה, ודין העוסק במצוה פטור אף בשעה שאינו עוסק ממש, אלא טעם הפטור הוא משום מצטער, שאם לא יתעסקו בשמחה כל שבעה, יצטערו החתן והשושבינים (ראב"ד בהשגות על בעל המאור; וכע"ז ברא"ה שהפטור משום 'תשבו כעין תדורו').

וְרָבָא אָמַר מִשּׁוּם צַעַר חָתָן, שהסוכה צרה ואין לה אלא שלש דפנות, והחתן מתבייש לשחק עם כלתו (רש"י), ובזמנינו שעושים סוכה עם ארבע דפנות, צריך החתן לישב בסוכה, שהלכה כרבא שטעם הפטור הוא משום צער (מג"א או"ח תרמ, יא) ויש שכתבו, שעיקר הטעם הוא שהסוכה בדרך כלל היא צרה ולא נכנסים שם כל בני החופה (שעה"צ שם, נ, בשם ריא"ז ורבינו ירוחם ואור זרוע), ולכן אף בזמנינו החתן פטור מהסוכה (שעה"צ שם).

אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּמָקוֹם סְעוּדָה, ולכן אין לברך 'ברכת חתנים' וברכת 'שהשמחה במעונו' אלא במקום עיקר ישיבת החתן והכלה, ולא במקום שנמצאים שם באקראי (תוס'; מרדכי רמז תשמד, בשם האור זרוע), ויש שכתב, שמברכים 'שהשמחה במעונו' ו'ברכת חתנים' בכל סעודה שעושים מחמת החופה (רא"ש ב, ח, וכע"ז בר"ן). ■ להלכה, אין מברכים 'ברכת חתנים' ו'שהשמחה במעונו' אלא במקום חופה או אם קבעו מקומם במקום אחר (שו"ע אה"ע סב, י, בשם יש אומרים), ויש אומרים, שכיום שעושים חופה על כלונסאות, אף לדעת התוס' אין שמחה במקום החופה יותר משאר מקומות, ומברכים 'ברכת חתנים' וברכת 'שהשמחה במעונו' בכל מקום ששמחים עם החתן והכלה (ט"ז שם ס"ק ז; וכ"כ בבאר היטב שם, יד, שיש לברך).

המשך במילואים עמ' 126